

Еволюція державницької концепції М.С.Грушевського

Кузьменко Н.М. ст. викл.

кафедра дпд та українознавства

Видатний український історик, політичний діяч М.С.Грушевський (1866 -1934) здійснив розробку основних принципів формування української державності. Творчість М. Грушевського вирізняла самостійність у підходах в оцінці складних суспільно-політичних явищ української історії.

У науковому доробку вченого можна простежити певну творчу й політичну, еволюцію, зокрема від історичної народницької концепції у бік державницької, від федералістичної до самостійницької. Вважав, що суспільно - політичний прогрес однаковою мірою детермінується біологічними, економічними та психологічними чинниками. Саме останній, на думку Грушевського (під впливом В.Вундта), і є визначальним. Суспільний розвиток полягає у певному чергуванні двох протилежних інстинктів: колективістичного (солідарності) та індивідуалістичного. Виклав своє розуміння політичної влади, джерел, що її визначають - релігійні культу, матеріальний «добробут» та постійна військова дружина. Внаслідок поєднання їх і утворюються різні типи, форми влади. Виклав своє розуміння механізму боротьби за владу та її утримання пануючою елітою. Грушевський запропонував схему історичного процесу в Східній Європі, яку розглядав насамперед під кутом зору розвитку історії української державницької ідеї. Така схема дала можливість заявити про відсутність не лише «общерусской» історії, а й «общерусской» народності. Виступив проти намагання Росії монополізувати представництво й спадщину Київської держави. Погляди М. Грушевського з національного питання концентрувалися на федеративній концепції, започаткованої у середині XIX ст. М.Костомаровим, М.Драгомановим та іншими представниками народницького напрямку в українській суспільно-політичній думці.

Ідеї федерації та народності були тими підвалинами, на яких базувалася вся наукова і громадська діяльність М. Грушевського. Недаремно навіть у момент жорстокої кризи федералістичних ідей в Україні в 1918 р. він називав федералістичну традицію «провідною ідеєю нашого національного політичного життя». Ідея федералізму залишалася домінуючою протягом усього періоду наукової та громадсько-політичної діяльності вченого.

До 1917 р. М. Грушевський стверджував, що національним інтересам України найбільше відповідає вступ її до складу Російської держави (республіки), реорганізованої на засадах національно-територіальної автономії і федерації. Лише після революції 1917 р. з'явилася реальна можливість здійснення програми створення автономної України в складі Російської федерації. У праці «Якої автономії і федерації хоче Україна» М.Грушевський зазначив, що українці хочуть утворити широку національно - територіальну автономію у складі федеративної Російської республіки і підкреслив, що така автономія «більш-менш наближається до державної самостійності». Державно-політичний лад федеративної Росії, до складу якої мала ввійти Україна, Грушевський визначав як федеративну, демократичну Російську республіку. Вчений визначив основні принципи вільного політичного і національного розвитку українського народу: широке самоуправління, розвиток ініціативи людини і громадянства на шляху порозуміння місцевих національних і класових груп; повне забезпечення політичних, мовних, культурних, релігійних та інших прав національних меншостей на нових, автономних підставах; залишення на своїх місцях всіх працівників-професіоналів, прихильників свободи і демократії, які готові керуватися потребами нового життя українського народу; нові повіти і губернії повинні організовуватися на основі природних зв'язків - географічних, економічних, комунікаційних, що сприятиме органічному творенню реального політичного поділу України. Така організація на місцях дасть підставу для організації крайової.

На початку 1918 р. IV універсалом Центральної Ради Україна проголошувалася самостійною, незалежною республікою. Відтак наприкінці 1917 - на початку 1918 років М. Грушевський перейшов від федералістичної концепції до ідеї національної незалежності та суверенітету України й самостійності.

Визнання Грушевським Радянської України, його повернення з еміграції до Києва в 1924 р. свідчить про те, що стара федералістична ідея, хоча й в модернізованій формі, до кінця перебувала в центрі політичних орієнтацій і поглядів вченого. Втім, М. Грушевський цікавився й іншими проектами державно-політичної перебудови України в системі Східної Європи. Зокрема, в 1918 р. вчений висунув як програму найближчого майбутнього так звану «чорноморську орієнтацію України». Хоча історичні умови життя орієнтують Україну на Захід, підкреслював Грушевський, географічні орієнтували й орієнтують її; на південь, на Чорне море.

Підводячи підсумки своєї 40-річної науково-політичної діяльності, вчений визнав одним із основних завдань, що стоять перед українською нацією, зближення не тільки різних частин розділеної української території, але й усіх народів Східної Європи, роз'єднаних історичними непорозуміннями, проте об'єднаних спільними завданнями і майбутнім.